

A Pápai Bakonyalja topográfiája az Anjou-kor első felében

Előzetes közlemény

JUHÁSZ PÉTER

1. Bevezetés

Jelen dolgozat egy nagyobb tanulmány részlete, amely az Észak-Dunántúl egyik kistájának, a Pápai Bakonyaljának forrásainkból kibontakozó települési viszonyait vizsgálja az Anjou-kor első felében.

A Pápai Bakonyalja földrajzi fogalomként az északi Bakonytól a Marcal árteréig terjedő, a Somló vidékétől a Gerence folyásáig elterülő, a magas Bakony hegyeiből dombsággá, majd vízfolyások szelte síksággá szelídülő tájat jelenti (NÉMETH 1995: 7–10).

Az elemzés időbeli kiterjedését elsősorban az Anjou-kori oklevéltár (AOkt.) megjelent kötetei által lefedett időszak határozta meg. Ugyanakkor az Anjou-kori oklevéltár mellett elődjét, az Anjou-kori okmánytárat (A.), illetőleg néhány esetben a Hazai okmánytárat (H.) is hasznosítottam.

Pápa környéke több településének helyneveit HOFFMANN ISTVÁN dolgozta fel, aki a középkori települések alapos topográfiai elhelyezését is elvégezte. Feldolgozásai széles forrásbázison alapultak, a települések lokalizálásához nem pusztán újkori térképek, hanem levéltári dokumentumok névanyagát is hasznosította (1975, 1977, 2011, 2013). A helynévanyag és az etnikai viszonyok összefüggéseit is vizsgálta a Bakonyalja korai adatai alapján (2017). Jelen munkámhoz az újkori forrásanyagból a második és harmadik katonai felmérés (MKFT. és HKFT.), a 19. század közepi kataszteri térképek helynévanyaga (Kat.) mellett a Veszprém megye földrajzi neveit feldolgozó kötetek közül a pápai járás névanyagát dolgoztam fel (VeMFN. 2.).

Az alábbiakban megjelenés előtt álló munkám néhány tanulságosabb részletét adom közre.

2. A felhasznált oklevélregeszták a bennük szereplő helynevekkel

AOkt. 10: 176/268, 1326: *Lyhirth ~ Lihirth, Igor, Saul, Anased, Tuel, Topulchafew, Debres*

[...] Lyhirth ~ Lihirth birtok határait bejárta [...] Hj.: Igor falu és Lyhirth vége, cserjés, Igor föld, Lihirth, Lyhirth föld, Saul falu, Lyhirth földet Igor földtől elválasztó határok, Saul falu felől egy rét szeglete, Anased víz, Saul falu, Lyhirth föld, Saul falu földje, fűzfabozót, nagy árok, fűzfabozót, Tuel földjei, Tuel falu felől ugyanazon árok vége, vízmeder Tuel és Lyhirth földjei között, egy kő határjelként, Churnbaerdey nevű erdő, Tuel-ből Topulchafew-be vivő út, egy kő határjelként, ugyanaz az út, Topulchafew falu, Kuthfeu nevű kút, Lihirth földet Tuel földjeitől elválasztó határok, tüskés bozót, mogyoróbokor határként, Lyhirth föld, Topulchafew falu, két út kereszteződése, Lyhirth földet Topulchafew-től és Debres-től elválasztó határok, Tuel faluból Igor faluba vivő nagy út, Thopulchafew falu, Igor és Lyhirth földek vége. [...]

AOklt. 11: 59/110, 1327: *Koachy, Isay, Hanta, Papa, Kysygor, Athya, Debres, Norap*

[Koachy-i] Buken királynéi ember társaságában kiküldte tanúként Isay birtokra kanonokját, a püspök nepos-át, Pál papot, akik megbizonyosodván Isay királynéi birtok voltáról, elvégezték annak hj.-át s tulajdonába Dénes fia: János [királyi nyeregkészítőt] ellentmondás nélkül beiktatták. Hj.: malomhely a Topulcha folyónál, a hantai egyház földje, a Hanta és Papa falu közötti nagy út, régi árok, rét, tó, patak, a rét közepén a hantai egyház és Isay földjének határa, szántóföldek, Kysygor föld, Myruhth folyó, Athya és Debres földek szomszédsága, Egrug és Myruhth folyók köze, domb, Egrug rét, Egrug folyó, Norap falu földje, Zunkur mr. földje, nagy árok, a Norap-i nemesek és Zunkur mr. földje, Myruhth folyó és rét, szántóföld, patak, Topulcha folyó.

AOklt. 31: 322/608, 1347: *Dereske, Narrag, Leukafulde, Kup, Papa*

[...] Dereske birtokra, és a szomszédokat összehívva jelenlétükben határjárást végeztek. Hj.: Bytua folyó völgye, Dereske birtok, Chenyng mr. Narrag birtoka, Ector fiai, említett folyó berke, Dereske birtok, Ector fiai Leukafulde birtoka, Dereske birtok, csipkebokor, körtefa és másik gyümölcsfa, Feketeuteluk hely, Narrag-ról Kup-ra vivő út, Dereske-i nemesek, Ector fiai, völgy, ahol a vulgarter Erke Zanolch (dict.) található, Dereske birtok, nagy közút (via publica), Dereske föld, Ector fiai jobbágyainak kertje, Dereske-i nemesek, út, Dereske birtok, Ector fiai, Papa-i királyi népek. Ellentmondó nem volt, bár a Papa-i királyi népek és officialis-uk — amíg királyi parancsot nem kaptak — a Papa birtok felőli határok felállítását tilalmazták, de Dereske birtokot az említett nemesek örökölt birtokának mondták. [...]

H. 8: 422–425/352, 1240/1355: *Padar ~ Pudar, Puky, Bytua, Doroska ~ Drusca, Cup, Salamon, Chatar, Padar ~ Pudar, aurifabrorum [Ötvös], Olosun, Dobrun*

[...] A soproni vár *Padar* nevű földje [...] Stephanum de *Puky* [királyi ember]. Az oklevél határleírásának főbb pontjai: Az első határ kelet felől a *Bytua* vizénél kezdődik, ahol rév van, és *Doroska* faluval érintkezik. Innen a *Bytua* vize a határvonal, majd keleti irányba fordulva eléri *Cup* falu határjeleit. *Cup* falu határának végétől a *Salamon* nembeli [de genere Salamonis] Makarius háza irányában, majd Makarius határain halad, onnan délre fordulva *Chatar* falu határjelei mentén. Eközben áthalad egy köznyelven *Patak*-nak mondott sáros mocsáron, és megérkezik a *Bytua* nevű vízhez, amelyet dél felé haladva keresztez. *Chatar* szomszédsága három határjelnél ér véget, itt kezdődik az ötvösök (*aurifabrorum*) *Padar* ~ *Pudar* faluja. E falu szomszédsága annál a három határjelnél végződik, ahol *Olosun* falu határa kezdődik. Ennek végénél három régi és négy új határjel *Padar*, *Olosun*, a zalai várhoz tartozó *Dobrun* falu és a soproni várhoz tartozó másik *Dobrun* falu érintkezési pontja. Innen a soproni várhoz tartozó *Dobrun* falu, az udvarnokok *Drusca* faluja és *Pudar* falu határjeleihez ér. Innen *Drusca* és *Pudar* falu folytonos határvonalán halad (per continuas metas), a *Bytua* vizén haladva egészen a révig vagy gázlóig, ahol a határ kelet felé kezdődött.

A. 7: 179–180/95, 1358: *Salamon, Perecke, Beche, Lack, Behin/Behyn/Beyn, Vlwfezkberk, Myhal*

Dominico filio Clementis de Salamon homine vestro [káptalani ember] [...] possessionis Perecke [...] primo omnium ad quendam monticulum lapidosum a parte meridiei prope Beche [...] aliam [metam] vero prefatus Demetrius pro eadem possessione sua Perecke dixisset angulariter distinguentem; ubi ipse Stephanus obvians eidem Demetrio, ipsam metam non pro distinctione mete Perecke angularis, sed pro distinctione possessionis sue Lack vocate asseruisset; et abhinc ad partem aquilonis et unam magnam viam, qua de ipsa possessione Beche itur ad possessionem Salamon vocatam [...] abhinc per eandem viam pergendo usque partem aquilonis, pervenissent ad quendam fluvium, quem quidem fluvium ipse Demetrius pro meta teneri dicte possessionis Perecke et totam terram ab illo fluvio usque ad eandem Perecke adiacentem dixisset pertinere ad eandem Perecke, ubi etiam prefatus Stephanus curiam et edificia in eadem construxisset, quam quidem terram Stephanus sepe dictus suam hereditariam et ad eandem possessionem suam Lack dixisset pertinere; abhinc ad partem occidentalem iuxta ipsum fluvium pervenissent ad duas metas bene apparentes [...] abhinc ad partem aquilonis ipsum fluvium transeuntes, pervenissent ad unam metam, quam Demetrius dixisset metam sue possessionis, ipse autem Stephanus nullam metam ibi fore asseruisset; abhinc ad eandem partem versus quandam possessionem Behin procedendo, pervenissent ad aliam metam bene apparentem, quam idem Demetrius pro distinctione eiusdem possessionis Perecke positam, qua distingitur ab eadem possessione Behyn, et ipse Stephanus metam eandem pro sua possessione Lack, qua distingitur ab eadem possessione Beyn, dixisset; a cuius quidem terre

perambulate et modo premissis inter partes litigiose remanentis statutione, idem Stephanus nomine sui iuris ad dictam possessionem suam Lack pertinentis [...] abhinc ad quendam locum Vlwfzckberk vocatum procedendo, ipsum locum sic nominatum totum suum fore et usque ad illum locum inclusive dictam possessionem Perecke vocatam idem Demetrius dixisset terminari, ipse autem Stephanus ad quandam suam possessionem Myhal vocatam dixisset pertinere; ubi etiam unam metam invenissent angularem, quam ipse Demetrius pro distinctione eiusdem possessionis sue Perecke ab eadem possessione Myhal, idem vero Stephanus pro distinctione possessionis sue eiusdem Myhal a possessione Beche contrariose asseruissent; a cuius statutione similiter ipsum hominem vestrum, presente dicto testimonio nostro, idem Stephanus prohibuisset ipsi Demetrio faciendam, dicens ipsum locum Vlwfzckerke ad ipsam possessionem suam Myhal pertinere [...]

H. 1: 254–256/165, 1367: *Nadasd, Salamon, Zalow, Vjnar, Derezke, fluuyj Bjtua, Becas, Olsounadasd, felseunadasd, fluuium Marsal, holges*

Andreas filius Laurencij de Nadasd in sua et Georgij filij Martini fratris sui patruelis in personis quod eadem possessio eorum Nadasd [...] Johannes filius Johannis de Salamon, vel Mychael filius Petri de Zalow (igy) vel Johannes filius Stephani de Vjnar, siue dominicus filius Demetrii de Derezke alijs absentibus homo noster vicinis et commetaneis iamdictae possessionis Nadasd [...] Nam prima meta incipit per vallem fluuyj Bjtua que a parte orientali inter possessionem Becas a parte vero occidentali possessionem prelibatorum Andree filij Laurencij et Georgij filij Martini Nadasd [...] aliam metam ex nouo erexissent que a parte meridionali possessioni Olsounadasd a parte autem aquilonis possessioni felseunadasd vocatis separaret. [...] nouam metam erexissent que singule a parte occidentali terre Georgij possessioni videlicet magistri petri filij Chenik a parte vero orientali prescripte possessionis felseunadasd separarent [...] existentem duas metas terreas statuissent quarum quelibet a predicto Nemore incipiendo prescriptis possessionibus predictorum magistri Petri filij Chenik a parte occidentali a parte vero orientali possessioni Andree filij Laurencij et Georgij filij Martini equaliter distingendo separaret, sicque mete terre in suo cursu terminarentur deinde vero similiter ad eandem partem aquilonis ulterius ascendendo itur ad fluuium Marsal vocatum, iuxta quem quandam arborem piri reperissent quam pro noua meta asserentibus populis possessionis holges vocate [...]

3. A települések

Alásony (Nagy-)

Olosun falu, H. 8: 422–425/352, 1240/1355, *Alason ~ Halason* birtok, *Olason* birtokos előneve, *Dalca, Salomon, Vtwes ~ Vtus, Zolouk* szomszédos illetve háttáros birtokosok előnevei. Határjárása szerint keleten *Padar* földdel (Podár, Dáka területén, 1857), illetve *Vtus* birtokkal (Pusztá Ötvös, Pápasalamon területén,

1857), nyugaton a *Halagus* folyónál (Halagos patak, 1857) *Wyld* birtokkal (Vid, 1857) határos (A. 6: 11–13/8, 1353).

A falu 1353-as határjárása a keleti szomszéd *Padar* terra-tól indulva nyugat felé a *Halagus* folyót éri el, ahol elválasztja *Wyld* birtokot *Halason*-tól, majd újra eléri *Padar* terra-t. A falu másik birtokrésze keleten *Vtus* birtoknál kezdődik, nyugat felé pedig a *Wyld*-i nemesek határjeleinél végződik (A. 6: 11–13/8, 1353). Az 1353-as határjárás alapján kiterjedése lényegében megegyezhetett az 1857-es állapottal, annyi különbséggel, hogy a Halyagos patak vonalától nyugatra eső terület sáv *Wyld* birtok (Vid, 1857) részét alkothatta.

Csánki adatai (az általa alkalmazott forrásközléssel): *Olosun*, *Olasun* (1240: Haz. okmt. VIII. 424.) *Villa Alasun* (1253: U. o. I. 28.) *Alason* (1476: Muz. le-véltár.) *Nagh Alason*, *Kys Alason*. (1488: Dl. 28344.) Ma Nagy-Alásony helység és Kis-Alásony puszta, Pápától dny. (Cs. 3: 219).

Régészeti adatok: Alásony, Nagyalásony, Kisalásony, Német-domb (Kisalásonyi-dűlő, Pusztatemplom-domb) (MRT 3: 38/8. lelőhely).

Továbbélés: Nagyalásony falu (Kat., 1857), Nagyalásony (VeMFN. 3: 42–46).

Dabrony

Dobrun falu 1240/1355-ben két birtokrészből állt: [...] villa *Dobrun* pertinentis ad castrum Zaladiense [...] altera villa *Dobrun* pertinentis ad castrum Supronyense [...] (H. 8: 422–425/352, 1240/1355). A határleírás alapján Nagyalásony (*Olosun*) után *Padar* szomszédjaként előbb a zalai várhoz tartozó *Dobrun* falu, majd a soproni vár birtokrésze következik, és ez utóbbi a szomszéd egészen a határ keleti irányba fordulásáig, ahonnan északon *Drusca* (Dere(c)ske) falu *Padar* határosa. A zalai vár falurésze tehát délebbre, a sopronié pedig attól északra helyezkedett el.

Csánki adatai: Terra seu poss. *Dobron* al nom. *Alasun*, hajdan várnépek (castrenses) földje (1380: Körmendi llk. Himfyana, n. 298.) Poss. *Dobron* al. nom. *Alason* terra castri Zaladiensis. Alább: (ugyanaz) terra castri Zolagayeriensis mixtum cum terris castri Zaladiensis, et una particula ... iuxta eandem *Dobron* habita castri Soproniensis fore asseritur. (Kir. új-adomány a nevezett cs. számára. 1384: U. o. n. 326.) *Dobronya* (1443: Kismart. llt. 35. B. 41.) *Dobron* (1482: Lajtafal. llt. Dóczyana. Cap. 3. f. 1 L.+1., 1487: Dl. 19224; 1483: Dl. 18805; 1488: Dl. 28340; 1489: Dl. 19577.) Ma Dobrony, Pápától dny. Alásony mellett (Cs. 3: 228).

Továbbélés: Dabrony falu (Kat., 1857), Dabrony (VeMFN. 3: 37–42).

(Pápa)Dere(c)ske

Doroska ~ *Drusca* falu (H. 8: 422–425/352, 1240/1355). *Dereske*, *Zalowk* birtokosok előnevei, *Dereske* birtok (AOKlt. 31: 309/582, 1347). *Dereske* birtok határai

a *Bytua* folyó völgye, *Narrag* birtok, a *Bytua* folyó berke, *Leukafulde* birtokok, *Feketeuteluk* hely, *Narrag*-ról *Kup*-ra vivő út, *Papa*-i királyi népek (AOkl. 31: 322/608, 1347). *Dereske* birtok határosai *Papa*-i királyi népek (AOkl. 31: 338/646, 1347).

Csánki adatai: Villani de *Doroska* (1244: Haz. okmt. VIII. 422.) *Dereske* (1347: Anjouk. okmt. V. 101., 1438: Pannonh. főapáts. házi llt. LI. Bb., 1488: DL. 28340.) *Dereczke* (1439: Veszprémi kápt. házi llt. Cap. 16.) *Derezke* (1474: Körmendi llt. Himfyana, n. 560.) Ma Derecske, Pápától dny. (Cs. 3: 228).

Dereske 1857-es északi határában a *Nyugoti és Keleti Timai úti dűlők* sejtetik, hogy korábban a ma Mihályházához tartozó Timai pusztával közvetlenül határos lehetett. Ezt a lehetőséget támogatja a Derecske és Timai puszta közé ékelődő, ma Nyárádhoz tartozó területsáv Nyárad felé eső nyugati határvonalán a *Dereske Megye* dűlőnév is, amelynek utótagja itt (is) kétségtelenül 'határ' jelentésű, arra mutat, hogy korábban itt Nyárad és Dereske határa húzódhatott. Hasonlóan magyarázható a Mihályházához tartozó, de elhelyezkedése alapján eredetileg Timapuszta (*Thema*, 1336) részét alkotó területen a Nyárádhoz tartozó sáv melletti dűlő *Deretskei gyepre dűlő* szántóföld neve. Az 1347-es határjárás szintén támogatni látszik ezt a lehetőséget, tekintettel arra, hogy Nyárad (*Narrag*) birtok irányában csak a Bitva (*Bytua*) folyó völgye szerepel határvonalaként (AOkl. 31: 322/608, 1347). Dereske emellett a Pápával is határos volt, mivel 1347-ben *Papa* birtok felől kívánták határjeleit felállítani (AOkl. 31: 322/608, 1347, AOkl. 31: 338/646, 1347). Ez csak úgy képzelhető el, hogy Borsosgyőr határának az onnan Pápára vezető úttól délre eső része *Dereske*-hez tartozott korábban. Érdekes, hogy 1347-ben *Dereske* ~ *Derecske* egyik határvonalaként szerepel a szomszédos Nyárádról Kupra vezető út, amely az 1857-es állapot szerint mindenképpen a határjárásban nem is szereplő Dáka területén vezetne keresztül. Emellett a határjárásban Derecskével szomszédos *Leukafulde* birtok egy 1350-es oklevélben (lásd Dáka alatt) *Leukafeldy* ~ *Lyiwkafeldi* néven *Dalka* mellett tűnik fel, így bizonyos, hogy a nevezett út már akkor is Dáka területén haladhatott keresztül. A megoldást egy 1240/1355-ös határjárás adhatja meg. A déli szomszéd *Padar* ~ *Pudar* (Podár puszta, Kat., 1857) határjárásában körülhatárolt terület lényegében megegyezik Podár puszta 1857-es kiterjedésével és a szomszédok elhelyezkedése is egyezik. A probléma az északi határvonalon jelentkezik. Itt ugyanis az udvarnokok *Drusca* faluja a szomszéd, méghozzá egészen a keleti határt alkotó Bitváig, azaz a teljes északi határvonalon. Ez a helyzet csak akként értelmezhető, hogy a mai Pápaderecske nyugat felé akkoriban jóval nagyobb területre terjedt ki, mint 1857-ben, azaz Nyárad falu határának déli része is hozzá tartozott.

Régészeti adatok: Pápaderecske, Nyugati-Kertalja. Telepnyom, Árpád-kor, középkor (MRT 4. 62/2. lelőhely).

Továbbélés: Dereske falu (Kat., 1857), Pápaderecske (VeMFN. 2: 44).

Igal ~ Igor

Igor falu 1326-ban *Lyhirth* ~ *Lihirth* birtok, *Saul* falu, valamint *Thopulchafew* falu határosaként szerepel (AOkl. 10: 176/268, 1326). 1327-ben *Isay* királynéi birtok főbb határpontjai a *Topulcha* folyó, hantai egyház földje, a *Hanta* és *Papa* falu közötti nagy út, hantai egyház földje, *Kysygor* föld, *Myruhth* folyó, *Athya* és *Debres* földek, *Egrug* és *Myruhth* folyók köze, *Egrug* rét, *Egrug* folyó, *Norap* falu földje, *Myruhth* folyó, *Topulcha* folyó (AOkl. 11: 59/110, 1327).

Csánki adatai: *Igar* (1488: Dl. 28340.) Kovácsi és Nóráp közt sorolják föl (Cs. 3: 234).

Igar ~ *Igal* falu helyét Pápa déli részén, a Tapolca vonalától keletre, az Öreg-hegy mellett jelzik a helynevek, első említése a szakirodalom szerint 1359 (HARIS 1994: 27). Az 1326-os, valamint 1327-es határjárások jól megfeleltethetőek 1857-es elhelyezkedésének, *Hanta*, *Sávoly*, *Léhért*, *Tapolcafő*, *Debrés* és *Izsál* között.

Régészeti adatok: feltehető azonosítása Pápa, Öreg-hegyi-mező. Telepnyom, Árpád-kor.¹

Továbbélés: *Igal* (I1), *Igal* malom (I2), *Igal* öreghegyi (I3) (Pápa, Kat., 1857). *Kisigal* 29/857, *Igal(i)*-Öreg-hegy 29/884, *Igari-malom* (Hatkerekű-malom) 29/898, *Nagyigal*, *Igal(i)*puszta 29/909, *Igali kereszt* 29/910, *Igal/Igar* 29/911, *Igali ut* 29/919, *Igali-düllő* 29/920 (VeMFN. 2: 29).

Izsál (Pápakovácsi)

Lok birtok és *Norap* falu között egy lakatlan királynéi birtok fekszik (AOkl. 7: 176/375, 1323). A 300 holdnyi királynéi föld *Lok* birtok és *Norap* falu között a *Myruht* folyó keleti és nyugati oldalán fekszik (AOkl. 7: 181/386, 1323). *Fyzes* birtokos előneve, *Isay* ~ *Isaay* királynéi birtok, *Koachy* királynéi ember előneve (AOkl. 11: 85/172, 1327). *Isay* királynéi birtok főbb határpontjai a *Topulcha* folyó, hantai egyház földje, a *Hanta* és *Papa* falu közötti nagy út, hantai egyház földje, *Kysygor* föld, *Myruhth* folyó, *Athya* és *Debres* földek, *Egrug* és *Myruhth* folyók köze, *Egrug* rét, *Egrug* folyó, *Norap* falu földje, *Myruhth* folyó, *Topulcha* folyó (AOkl. 11: 59/110, 1327). *Loc* ~ *Lak* és *Dalka* falvak, *Leukafeldy* ~ *Lyi-wkafeldi* és *Gyoldozfeuldy* ~ *Gyoldozfeldi* földek, királynéi és *Norap*-i föld, utóbbiak határa Ke felől a *Tapolcha* ~ *Thapolcha* folyó (AOkl. 34: 229–230/392, 1350).

Csánki adatai: Terra reginalis *Ysay* ... prope Papa ... super qua populi touar-nicorum nostrorum (regine) olim residebant (1295: Haz. okmt. VII. 242.) Terra nostra reginalis (1327: Körmendí llt. Alm. III. lad. 3. n. 1.) Terra *Hysay*. (1355: U. o. n. 2.) Poss. *Isa* (1370: U. o. n. 5.) A Pápától délre, Kéttornyúlak mellett található *Isal* pusztával azonosítja (Cs. 3: 235).

¹ Előzetes régészeti dokumentáció — Pápa, Tapolca-patak felújítása, 2013. MNM Régészeti Adatbázis (<https://archeodatabase.hnm.hu/hu/node/37651>; letöltés: 2022. november 30.).

Az 1327-es határjárás szerint *Isay* királynéi birtok jóval nagyobb területre terjedt ki az 1857-es állapotnál. A Tapolca folyó mentén az 1857-ben Pápa területén ismert Nagy- és Kishanta dűlőig, a Hanta és Pápa közötti nagy útig, illetve az 1857-ben Pápa Tapolcafő felé eső határrészét alkotó Igal dűlőig (*Kysygor* föld). Az *Athya* és *Norap* kapcsán is feltűnő *Egrug* (Egregy) folyó az 1857-ben Pápa-(kis)kovácsi, Nóráp, Kéttornyúlak és Borosgyőr területén átfolyó (Kis-)Séddel azonosítható, amely *Isay* ~ *Izsal* birtok nyugati határvonalát alkothatta. A határvonal által a Tapolca folyótól indulva és oda visszaérkezve egyaránt érintett *Myruhth* folyó pedig az 1857-ben Horgas ére néven szereplő vízfolyással lehet azonos, amely a Tapolca (*Topulcha*) és Séd (*Egrug*) folyók közötti területet szeli keresztül.

Továbbélés: *Izsal* helynév (Pápa(kis)kovácsi, Kat., 1857), *Izsal* 52/21 (VeMFN. 2: 52).

Lak (Kéttornyú-) és Mihál ~ Myhal

Az oklevelekben *Lak* néven szereplő település minden esetben Kéttornyú-lakkal (Kat., 1857) azonosítható, *Mezőlak* (Kat., 1857) ugyanezen a néven szerepel már az Anjou-korban is, topográfiaiilag is jól azonosíthatóan a mai településsel. Kéttornyúlak esetében azonban nem ilyen egyszerű a helyzet. Több esetben világosan azonosítható a mai településsel, tekintettel arra, hogy mai szomszédai-val együtt említik: *Lok* birtok, *Norap* falu (AOkl. 7: 176/375, 1323), *Lok* birtok, *Norap* falu, *Vgud*-i várnagy (AOkl. 7: 181/386, 1323), *Koachy*, *Jaar* fogott bírók előnevei, *Dalka* és *Lok* földek illetve falu, *Norap* birtok, *Karakow*, *Perechke*, *Zyman*, *Geur*, *Podar* birtokok, *Papa* folyó (AOkl. 13: 72/110, 1329), *Dalka*, *Chob*, *Kezzw* birtokosok előnevei, *Cheusfeulde* és *Perechke* birtokok, *Laak* falu, *Thorna* folyó (AOkl. 22: 224/351, 1338). *Athya* birtokos előneve, *Thakaach*, *Zalook*, *Jaar*, *Vndi*, *Ayka*, *Chelthe* nádori emberek előnevei, *Laak* és *Myhal* ~ *Mihál* birtokok (AOkl. 29: 80–81/63, 1345). *Loc* ~ *Lak* és *Dalka* falvak, *Leukafeldy* ~ *Lyiwkafeldi* és *Gyoldozfeuldy* ~ *Gyoldozfeldi* földek, *Lak*, *Norap*-i föld, *Tapolcha* ~ *Thapolcha* folyó (AOkl. 34: 229–230/392, 1350). Azonban két határleírás is kifejezetten határosnak mondja a Bakonypölöskével azonosítható *Perechke*-vel: *Lok*, *Myhal* és *Perechke* szomszédos birtokok, *Teued* királyi ember előneve (AOkl. 29: 213/320, 1345), *Salamon* káptalani ember előneve, *Perecke* birtok szomszédai *Beche*, *Lack*, *Behin* ~ *Behyn* ~ *Beyn*, *Myhal* birtokok, *Vlwefzkerk* hely (A. 7: 179–180/95, 1358). Ez mai földrajzi képünk alapján értelmezhetetlennek tűnik, ráadásul egy *Mihál* ~ *Myhal* nevet viselő birtok három esetben is *Lak* szomszédjaként szerepel (AOkl. 29: 80–81/63, 1345; AOkl. 29: 213/320, 1345; A. 7: 179–180/95, 1358), amelyet kézenfekvő módon a mai Mihályházával azonosíthatnánk, de ez lehetetlennek látszik a fenti elhelyezkedés mellett.

Csánki adatai: *Laak* (1455: Pannonh. főapáts. házi llt. VI. Hh.) *Lak* (1474, 1475: Muz. levéltár, 1488: Dl. 28340.) A mai Kéttornyú-Lak (Kéttornyúlak) Pápa mellett délre (Cs. 3: 240).

Régészeti adatok: Kéttornyúlak, Református templom, 12–13. századi (MRT. 4: 38/1. lelőhely. 130–131, MRT. 4. kieg. 90).

Továbbélés: Kéttornyúlak falu (Kat., 1857), Kéttornyúlak (VeMFN. 2: 45).

Irodalom

Források

A. = *Anjoukori okmánytár 1–6*. Szerk. NAGY IMRE. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1878–1891. 7. Szerk. TASNÁDI NAGY GYULA. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1920.

AOKt. = *Anjou-kori oklevéltár. Documenta res hungaricas tempore regum andegavensium illustranta 1–*. Szerk. KRISTÓ GYULA. Budapest–Szeged, Csongrád Megyei Levéltár–Szegedi Középkorász Műhely, 1990–.

Cs. = CSÁNKI DEZSŐ, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában 1–3.*, 5. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1890–1913.

H. = *Hazai okmánytár 1–5*. Kiadják: NAGY IMRE–PAUR IVÁN–RÁTH KÁROLY–VÉGHÉLY DEZSŐ. Győr, 1865–1873. 6–8. Kiadják: IPOLYI ARNOLD–NAGY IMRE–VÉGHÉLY DEZSŐ. Budapest, 1876–1891.

HKFT. = *Harmadik katonai felmérés. 1869–1887, a Magyar Szent Korona Országai 1:25.000*. DVD. Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2007.

Kat. = *Kataszteri térképek XIX. század*. <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral>

MKFT. = *A második katonai felmérés. A Magyar királyság és a Temesi bánság nagyfelbontású, színes térképei. 1819–1869*. DVD. Budapest, Arcanum Adatbázis Kft., 2006.

MRT. 3. = BAKAY KORNÉL szerk., *Magyarország régészeti topográfiája 3. Veszprém megye régészeti topográfiája. A devecseri és sümegi járás*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1970.

MRT. 4. = TORMA ISTVÁN szerk., *Magyarország régészeti topográfiája 4. Veszprém megye régészeti topográfiája. A pápai és zirci járás*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

MRT. 4. kieg. = ILON GÁBOR 1995. A Magyarország Régészeti Topográfiája 4. kötetének (hajdani pápai járás) kiegészítése 1970–1994. *Pápai Múzeumi Értesítő* 5: 63–137.

VeMFN 2. = BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC szerk., *Veszprém megye földrajzi nevei 2. A Pápai járás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 171. Budapest, 1987.

VeMFN 3. = BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC szerk., *Veszprém megye földrajzi nevei 3. Az Ajkai járás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 186. Budapest, 1991.

Szakirodalom

HARIS ANDREA 1994. *A települések halmazától a városig*. In: DR. KUBINYI ANDRÁS főszerk., *Tanulmányok Pápa város történetéből. A kezdetektől 1970-ig*. Pápa, Pápa Város Önkormányzata. 26–44.

HOFFMANN ISTVÁN 1975. *Tapolcafő földrajzi nevei*. *Stúdium (A KLTE tudományos diákköreinek kiadványai)* 6: 5–40.

- HOFFMANN ISTVÁN 1977. *Tapolcafő és Pápakovácsi földrajzi nevei*. Szakdolgozat. Debrecen, KLTE. K 839.
- HOFFMANN ISTVÁN 2011. Pápa környéki helynevek történeti tanulságai. In: TUNGLI GYULA szerk., *A pápai névtani konferencia előadásai*. Pápa, Pápai Művelődéstörténeti Társaság–Pannon Egyetem Pápai Intézete. 7–18.
- HOFFMANN ISTVÁN 2013. *Mikrotoponímiai vizsgálatok 1. Tapolcafő helynevei*. A Magyar Névérték Kiadványai 30. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- HOFFMANN ISTVÁN 2017. A Bakonyalja etnikai viszonyai a honfoglalást követő évszázadokban. In: HAJBA RENÁTA–TÓTH PÉTER–VÖRÖS FERENC szerk., „...ahogy a csillag megy az égen...”. *Köszöntő kötet Molnár Zoltán tiszteletére*. Szombathely, Savaria University Press. 137–150.
- NÉMETH PÉTER 1995. *A pápai Bakonyalja. Földrajzi tanulmány*. Türrös füzetek 1. Pápa, Türr István Gimnázium és Pedagógiai Szakközépiskola, 1995.

The Topography of the Pápai Bakonyalja in the first half of the Angevine era. Preliminary report

My paper presents some cases of the settlement network of Pápai Bakonyalja, a Transdanubian area from the Angevine era. In the analysis I used the detailed description of the settlement's boundaries from the charters from this era. It is possible to localize the medieval boundaries on the base of the cadastral maps from the mid-19th century with the matching of the similar place names.

Keywords: settlement network, medieval boundaries, Pápai Bakonyalja, Angevine era

Juhász Péter
ORCID: 0000-0002-1845-3724
Magyarságkutató Intézet
pjuhasz2003@gmail.com